

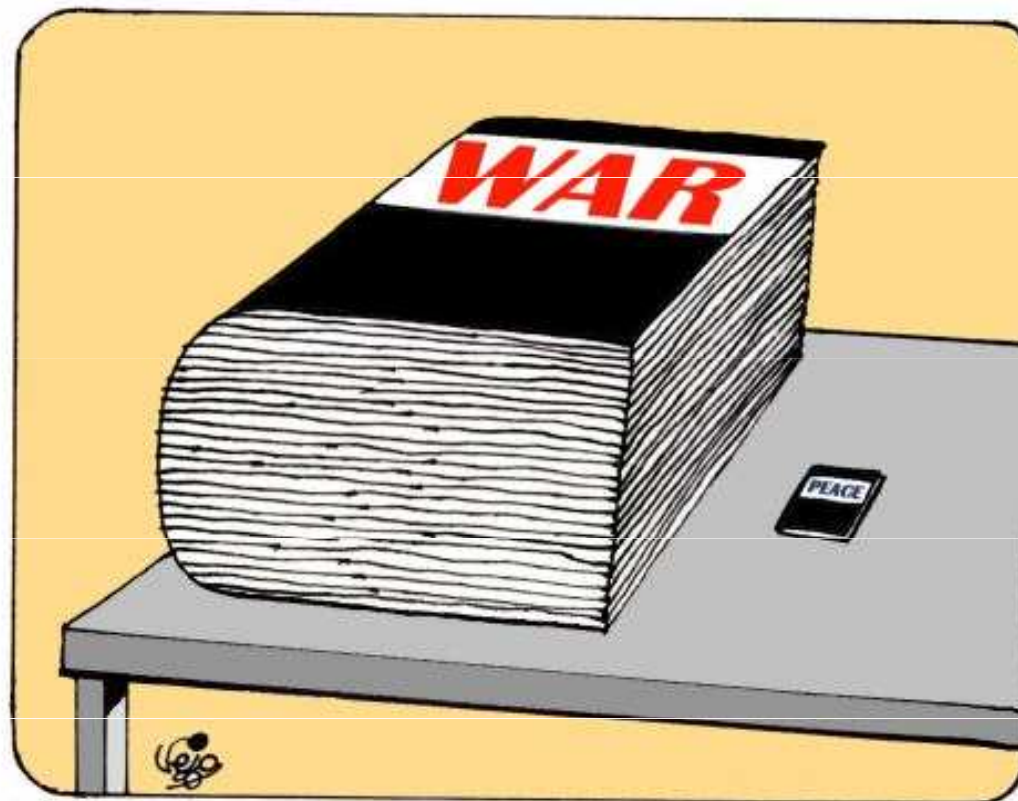
Teorie mezinárodních vztahů

Úvod do bezpečnostních a strategických studií, 20. 11. 2023

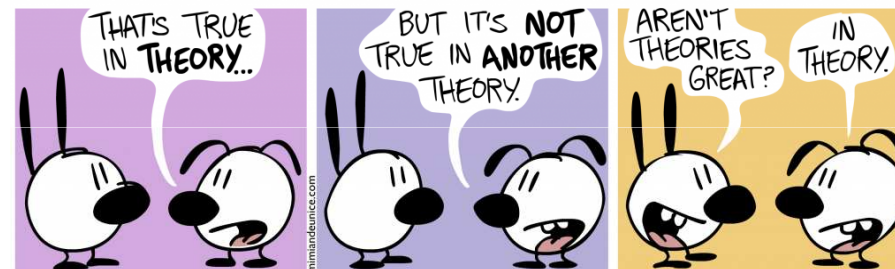
Vendula Divišová, FSS MU, wendula.divisova@mail.muni.cz

Struktura

- Teorie a mezinárodní vztahy
- A. **REALISMUS**: hlavní myšlenky
  - Odnože realismu
- B. **LIBERALISMUS**: hlavní myšlenky
  - Odnože liberalismu
- B. **KONSTRUKTIVISMUS**

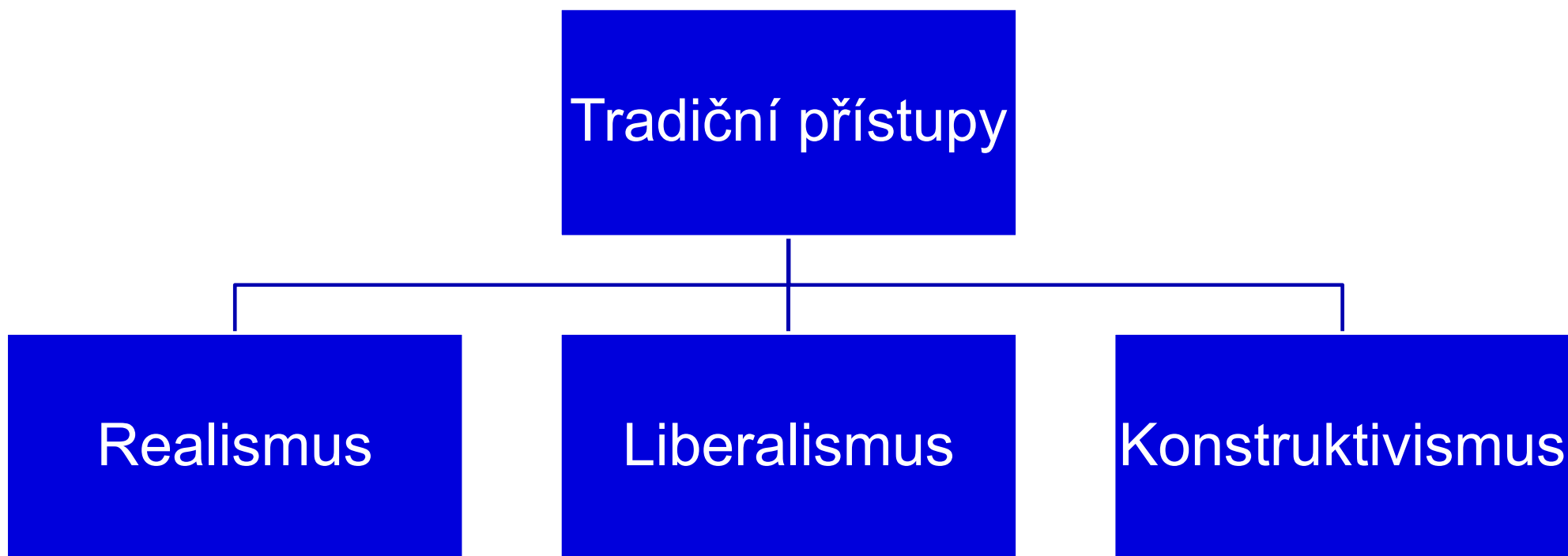

Teorie a mezinárodní vztahy

- **Proč potřebujeme teorie mezinárodních vztahů?**
  - zviditelňují naše předpoklady (jaká je lidská povaha, jak mohou státy zajistit bezpečnost...)
  - pomáhají pochopit příčiny ozbrojených konfliktů a válek (a předcházet jim)
  - pomáhají pochopit a předvídat chování států
- teorie jsou **modely** (reality) x **komplexnost** skutečného světa
- v praxi možná kombinace různých aspektů soupeřících teorií

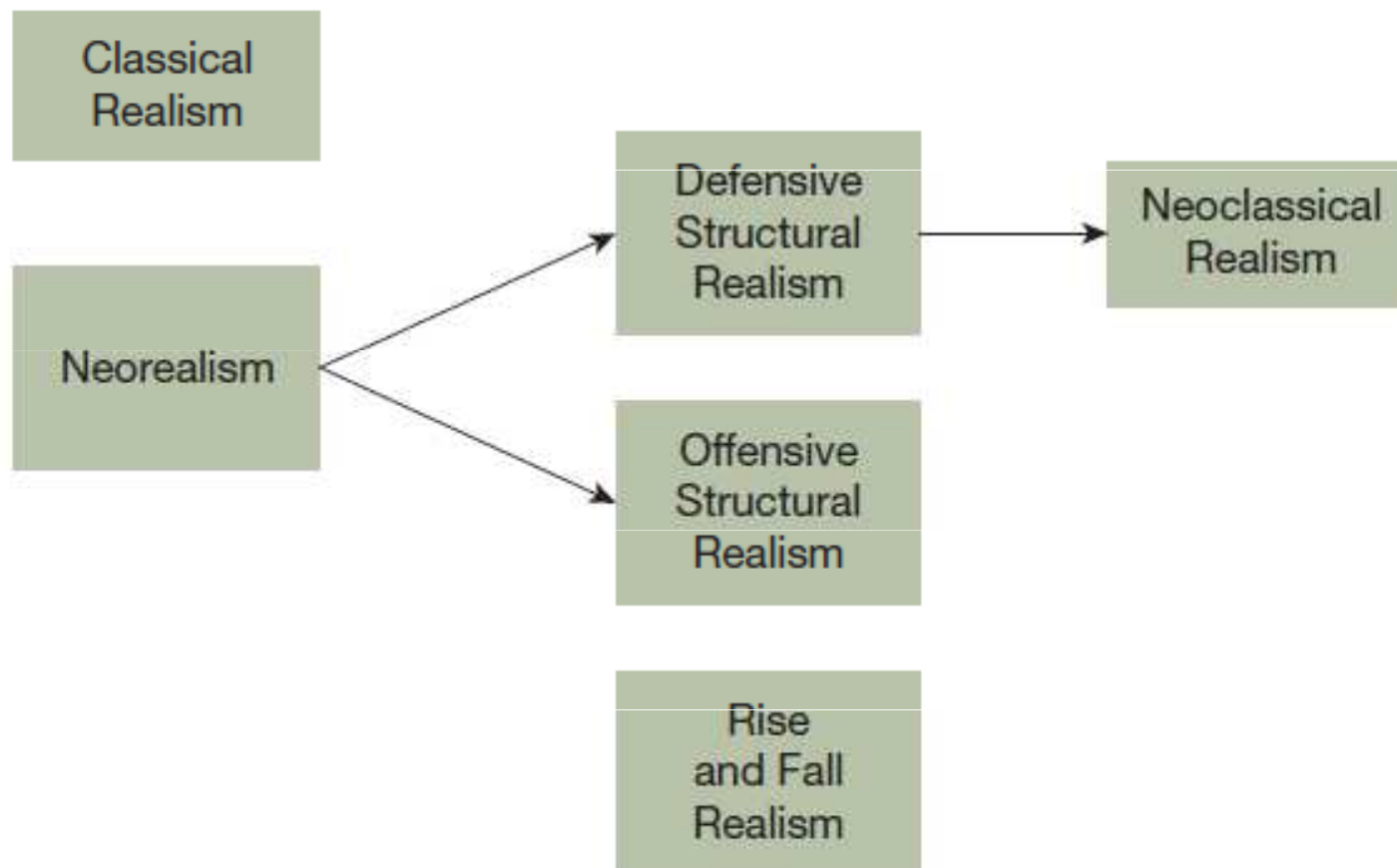
Teorie a mezinárodní vztahy

Realismus: hlavní myšlenky

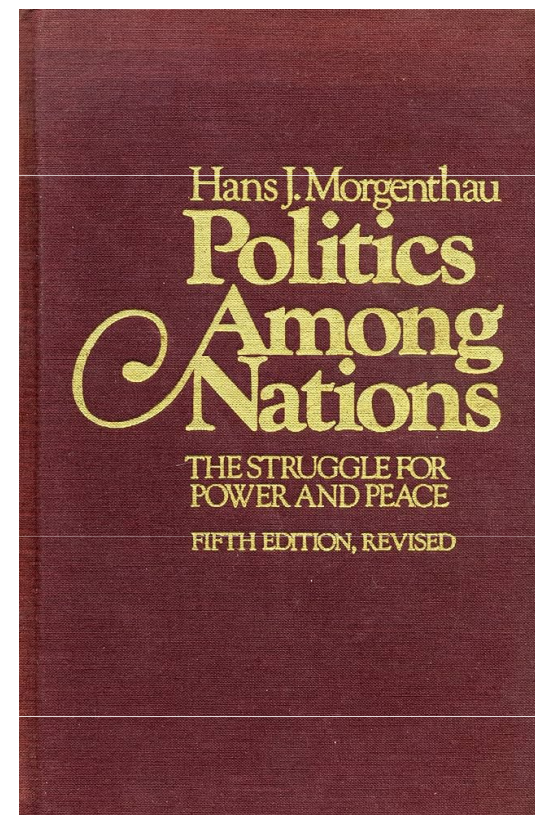
1. mezinárodní politika je utvářena suverénními státy
  2. státy nejsou podřízeny žádné vyšší moci (x světová vláda)
  3. **mezinárodní politika je anarchická** - znamená to absenci řádu?
- přežití jako hlavní cíl státu → posilováním moci (zejm. vojenské) - státy odkázány na vlastní prostředky
  - převážně pesimistický náhled na MV - 2 příčiny konfliktů: špatná lidská povaha x struktura systému MV (anarchie)

Odnůž realismu

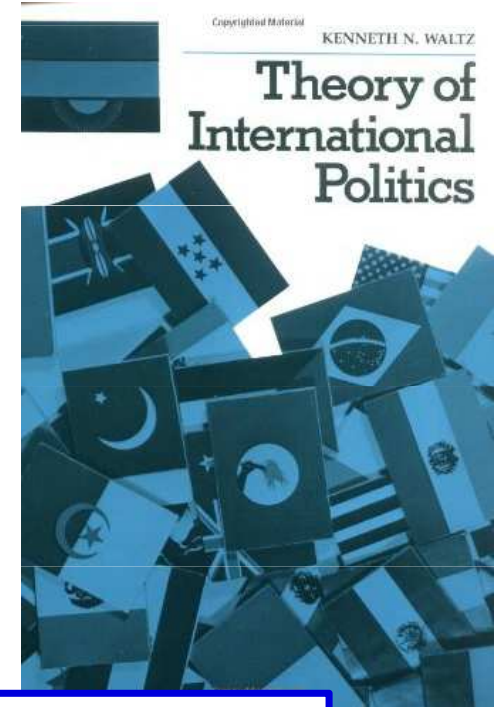
Klasický realismus

- klíčové dílo: Hans Morgenthau: *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*
- **lidská povaha je vadná** → touha po moci
  - státy mají tendenci moc akumulovat
- anarchické podmínky mezinárodního systému jako umožňující podmínka
- racionalita

Neorealismus

- klíčové dílo: Kenneth Waltz - *Theory of Int. Politics* (1979)
- tragičnost mezinárodní politiky (nezamýšlené důsledky)
  - **konflikty způsobeny špatnou sociální organizací** (x lidská povaha)
  - vznik konkrétních válek - i faktory na úrovni jedince a státu!
- stabilita závisí na **rozložení moci** → multipolární x bipolární systémy (**Který je stabilnější?**)
- bezpečnostní dilema - válka není nevyhnutelná
→ rovnováha moci / vyvažování [balancing]

„War occurs because there is nothing to prevent it“ (Waltz, 1959)

Strukturální realismus

- hlavní pobídky a omezení chování: anarchický systém a distribuce schopností

Ofenzivní strukturální realismus

- přirozená touha po moci (lidská povaha + povaha systému)
- vlastnictví ofenzivních vojenských zbraní mocnostmi + nejistota ohledně úmyslu ostatních států → snaha o **maximalizaci moci** (= nejlepší způsob zajištění přežití = hlavní cíl)
- úsilí o globální či regionální **dominanci** (pokud zisky převažují náklady)
- státy jsou racionální aktéři (zisky x náklady)

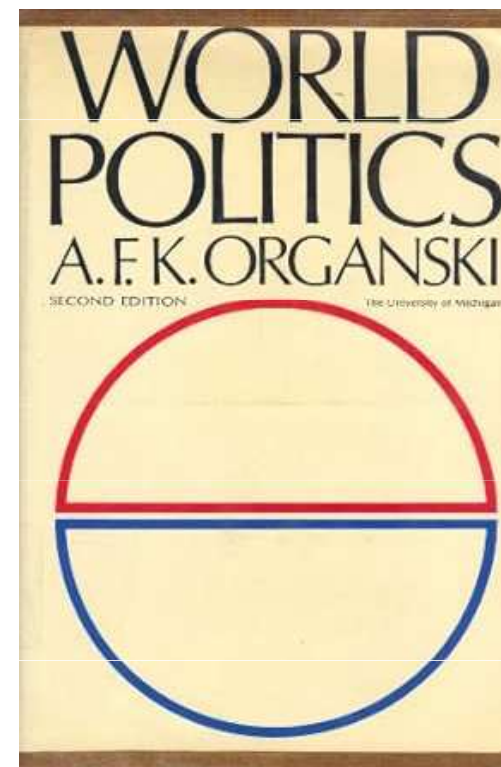
Strukturální realismus

Defenzivní strukturální realismus

- úsilí o maximalizaci moci není racionální odpovědí na systémové tlaky (→ bezpečnostní dilema, vyvažování, vysoké náklady dobývání...)
- „offense-defense theory“ - efektivita útočných x obranných strategií
- **maximalizace bezpečnosti** (x moci) - zachováním současné rovnováhy moci (dominance obranných strategií)
- expanzivní chování států musí být vysvětleno jinými faktory (rovnováha útok-obrana, geografie, patologie na úrovni jednotky/státu...)
- možnost uniknout bezpečnostnímu dilematu (vyvažování, signály...)

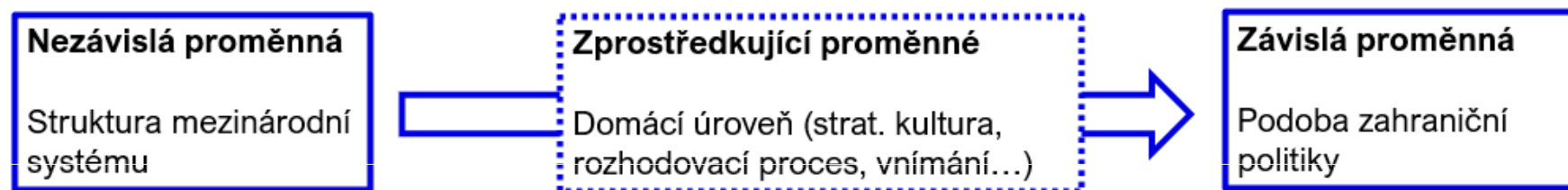
Realismus vzestupů a pádů [Rise and fall realism]

- alternativa k teorii vyvažování moci
- A.F.K. Organski (*World Politics*, 1958) - **hegemonie jako základ míru**, zatímco rovnováha často spjata s válkou
- dominantní stát schopen utvářet pravidla a praktiky mez. systému → výsledkem stabilita
- rovnoměrnější rozložení moci → válka pravděpodobnější
- historie jako série **vzestupů a pádů velkých mocností**

Neoklasický realismus

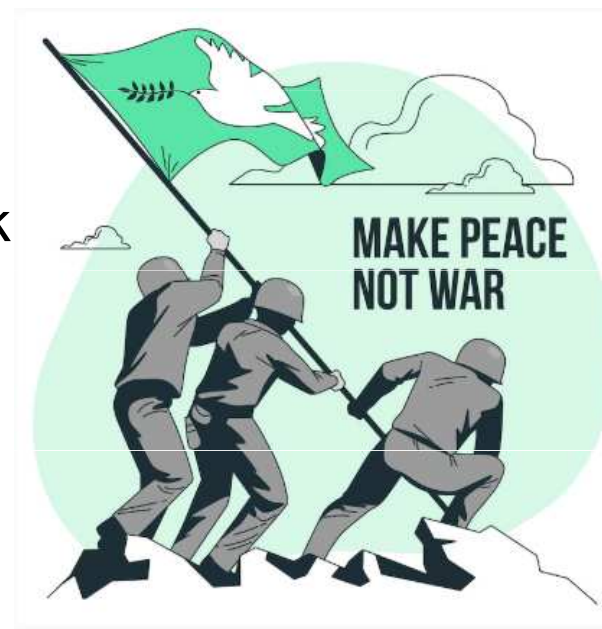
- důraz na **domácí rovinu** analýzy
- systémové tlaky „filtrovány“ skrze faktory na úrovni jednotky => zahraničněpolitická rozhodnutí (chování státu)
- chování státu ovlivněno řadou interních faktorů (osoby lídrů, strategická kultura...)

- dále vliv jednoty či fragmentarizace států na schopnost rozpoznat hrozbu a neutralizovat ji

Liberalismus: hlavní myšlenky

- idealismus - zakládající tradice MV, návrat relevance po studené válce
- **lidská povaha jako v jádru dobrá** → možnost vzájemné pomoci a spolupráce (odmítnutí mocenské politiky)
- špatné chování - výsledkem zlých institucí
- možnost vymýtit anarchické podmínky → snížit výskyt válek
- idea **mezinárodní společnosti** - společné zájmy (blahobyt > válčení)
- demokracie jako správná forma organizace
- zásadní faktory: mezinárodní instituce, normy, právo

Tradiční (Kantovský) liberalismus

- republikánská forma vlády - jediná ospravedlnitelná
- republikánské státy = „producenti míru“ - vláda zákona + konzultace
- podmínky míru
  - *předběžné články* - ukončit podmínky příznivé pro války
  - tři *konečné články* - skutečné podmínky míru

Preliminary Articles

1. "No secret treaty of peace shall be held valid in which there is tacitly reserved matter for a future war"
2. "No independent states, large or small, shall come under the dominion of another state by inheritance, exchange, purchase, or donation"
3. "Standing armies shall in time be totally abolished"
4. "National debts shall not be contracted with a view to the external friction of states"
5. "No state shall by force interfere with the constitution or government of another state"
6. "No state shall, during war, permit such acts of hostility which would make mutual confidence in the subsequent peace impossible"

Definitive Articles

- i. "The civil constitution of each state shall be republican."
- ii. "The law of nations shall be founded on a federation of free states."
- iii. "The rights of men, as citizens of the world, shall be limited to the conditions of universal hospitality."

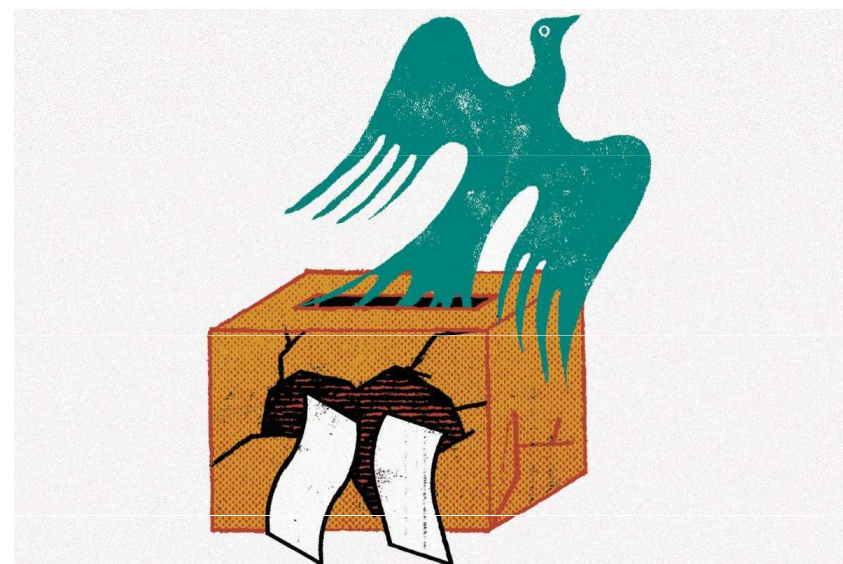
Doux commerce

Has the Russo-Ukrainian war killed the doux commerce thesis?

- **obchod mezi státy je vzájemně prospěšný**
  - Montesquieu: obchod má tendenci osoby civilizovat
- odmítnutí myšlenek merkantilismu
- tržní soupeření jako mírová spolupráce (x konflikt)
- globální dělba práce / specializace → vzájemná ekonomická závislost (ale role diverzifikace, monopolů...)
- empirické studie - rozporuplné závěry ohledně vztahu mezi obchodováním a mírem (Brooks, 2024)

Teorie demokratického míru

- dvě varianty teorie:
  - demokracie jsou bytostně mírumilovnější než ne-demokracie
  - nejsou nutně mírumilovnější, ale vyhýbají se použití síly vůči jiným demokraciím
- **liberální země nevedou války proti jiným liberálním zemím** (Doyle, 1983) - 2 příčiny:
  1. liberální instituce
  2. liberální ideologie / kultura

Neoliberální institucionalismus

- role **mezinárodních institucí** v předcházení konfliktů → vliv na zájmy a chování států
- instituce jako prostředek poskytování pobídek ke konfliktu nebo odrazování od nespolupráce
- snížení transakčních nákladů (vyjednávání, řešení konfliktů...)
- více než formální instituce → **mezinárodní režimy** (normy, praktiky)

Teorie MV a světová politika

Konflikt na Ukrajině (J. Mearsheimer, S. Walt)

- západní elity viněny za:
  - liberální politiku (rozšiřování NATO a EU, podpora šíření demokracie)
  - opomíjení ruských obav a základních pouček geopolitiky
- potvrzení platnosti realistického náhledu na MV
  - obavy o vlastní bezpečnost → soupeření o moc
  - bezpečnostní dilema
  - alianční politika - vyvažování (při čelení společné hrozbě)

Jaké je zde místo pro myšlenky liberalismu a konstruktivismu?

Mearsheimer (2014) "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", Foreign Affairs

S. Walt (2022) "An International Relations Theory Guide to the War in Ukraine"

Konstruktivismus

- širší sociálně-vědní teorie
- **bezpečnost jako sociálně konstruovaná** - utvářená v určitém sociálním / historickém kontextu skrze sociální interakci
- bezpečnost jako prostor pro vyjednávání a soupeření (role publika)
- význam **identity a norem** - očekávání ohledně chování → nastavuje mantinely legitimnímu chování
- aktéři a struktury se spoluutvářejí → anarchie ani bezpečnostní dilema nejsou nevyhnutelné

„Anarchy is what states make of it.“
(Wendt, 1992)

[VIDEO](#)

[PŘÍKLAD](#)

Kontrolní otázky

- Jak se liší názor všech výše uvedených směrů na anarchické uspořádání mezinárodního systému?
- Jsou pro všechny odnože realismu mocenské soupeření a války nevyhnutelné?
- Jaké teze podle vás pomáhají pochopit současný vývoj mezinárodní politiky?